

vsak Slovenec ponevedoma pametva; in ravno zato smemo novo nepotrebno luliko brez najmanjše škode — na veliko korist populiti in zatreti. (Tukaj govorimo le od zavisnih stavkov). In zlasti gledé na zavisne stavke se je g. Navratil močno skazal. On nam je prvi razodel, da je raba glagolska v zavisnih in nezavisnih stavkih različna, zlasti gledé na slovenščino in serbščino: serb. (ti) hočeš (češ) raditi (du wirst arbeiten); „wenn du arbeiten wirst, so wird“ pa ne: ako hočeš ali češ, ampak: ako budeš raditi (si laboraveris; str. 92).

Nekteri, ki niso spisa Navratilovega in C—ovega v Novicah dobro umeli, so menili, da hočeta le-ta gospoda rabo doveršivnikov po vseh časih, naklonih itd. preklicati. Zato je razložil g. Navratil tudi pomen vseh časov, naklonov itd. Vse je lepo in premišljeno, vendar posebno to, kar je povedal o našem infinitivu imperativu (velivnem naklonu) in aoristu. Modre besede o infinitivu (nedoločnem naklonu ali načinu na str. 115): „man kann von dem Gebrauche einer unbestimmten tempuslosen — auf den Gebrauch einer bestimmten, das tempusangehenden Aussageform keinen vollgiltigen Schluss ziehen“ utegnejo marsikom očí odpreti. Kar se je slavnemu Kopitarju prvemu o aoristu dozdevalo, to je g. Navratil po skerbem primerjanji slavenščine, posebno staroslovenščine (Ostrom.), gerščine, poterdil in še natančneje dopovedal. Kako sem si belil glavo z gerškim aoristom; pa ga le nisem mogel še popolnoma preudariti; ko sem pa prebral vse to, kar g. Navratil v ti knjižici (na različnih mestih) o njem piše, — posvetilo se mi je pred očmi, kakor luč. Zares, z nobenim drugim jezikom se ne more menda gerški aorist tako jasno razložiti kakor s slavenskim. Vsakemu učitelju in učencu slavenskemu, ki si hoče težki nauk o natori geršk. aorista olajšati, priporočam toraj to izverstno knjižico živo živo. Pa tudi tisti, ki se uči po laški, francozki ali angleški, najde v nji dragega zernja.

Pomnožil je g. pisatelj lepo delice na koncu s potrebnim naukom, kako je treba poslavenjati (ne le poslovenjati) nemški „ohne dass“ — „ohne zu“. Zares mersko je viditi v jugoslovenskih spisih tisti neslavenski „bez da“. Slovenski pisatelji so svoj „brez da“, čast Bogu, do malega — ne še popolnoma — otresli. Nekteri bi morebiti radi, pa niso do zdaj vedili, kako. — Na posled vidimo še nekoliko dragocenih kamenčkov za zid besedne skladbe; posebno nam je ta prekrasna knjižica na kratko, pa lepo razložila, zakaj se devajo v slovenščini besedice: me, te, se, si, je, so itd. (ki ne stojé v drugih narečjih slav. nikoli iz početka stavkov), v slovenščini tudi iz početka stavkov (str. 135). — Natis in papir je tudi oboje prav lično. Po tem takem je gosp. Navratil svoje zasluge v omiki slovenščine in slavenščine sploh slavno pomnožil, in to izverstno delo je res vredno, da ga priporočimo vsakemu, komur je kaj za omiko mile slovenščine, posebno zato, ker g. pisatelj zmote razločno našteva in popravlja *).

Jezikoslovne drobtinčice.

Nekaj več od vlaškega jezika v Istri.

Majhina drobtinica so Vlahi v Istri memo velike množice Rumunov na doléjni Donavi; in lahko bi kdo mislil, da niso družega kakor vejčica od unega velikega debla. Vendar jezik istrijskih Vlahov ni popolnoma enak rumunskemu; saj kolikor mi je bilo mogoče pri pičlih

*) Res je na pr., da govori tudi ljudstvo naše, kakor pišemo: reci mu, da nam naj prinese vode; toda tudi: reci mu, naj nam prinese itd.; ali pa: — da nam prinese (dass er bringe = dass er bringen sollte). Da naj (oboje v enem stavku) je po nemškem „dass ... soll“, zato ker poslovenjujemo „soll“ — naj. Drugi Jugoslaveni pravijo: kaži mu, da mi donese... ali pa: kaži mu, neka mi donese...; ne pa: da mi neka (= da mi naj) donese. Pri hervaških Slovencih se mu je pa semtertje zakotil že tudi „da naj“, kakor pri nas. Primeri str. 110 v knji. Pis.

pomočkah, sem našel že razločke v koreninah in v sklanjanji imen, in sicer take razločke, da istrijski vlaški jezik delajo skorej za posebno narečje med romanskimi jeziki.

Posebne imena, ktere se nahajajo v molitvah, ki jih je spisal g. Jakob Sajovec, so te: Čače, oče, maja, mati; čer, nebo (po latinskem coelum, l spremenjen v r); pemint, zemlja; pere, kruh (po latinskem panis, n spremenjen v r); plire, poln (po latinskem plenus, n spremenjen v r).

V rumunskem jeziku, po Bobbovem slovníku „Dictionariu rumunese lateinesk si ungarese“, se te imena tako glasijo: tate, oče, maika, mati; čer, nebo; pemant, zemlja, pene, kruh, plin, poln. Razločki so tukaj zadošti očitni, da bo vredno še dalje preiskovati.

Še večji razločki se nahajajo v sklanjanji imen. Dolejni Rumuni člen pridevajo na koncu imen; na pr. tate, oče, s členom tatei, in v mnogobroji tatele. Istrijski Vlahi svoj člen stavijo pred ime, kakor Italijani, Francozi in Španjoli; na pr. lu nostri dužnič, naši dolžniki. Dolejni Rumuni pri sklanjanji štejejo šestero padcov, in rabijo deloma predloge, deloma pregibajo člen; sicer imajo za drugi padeč predlog a, za šestega predlog de ali dela, za tretjega pa ne rabijo predloga. Istrijski Vlahi pa rabijo predloge kakor Italijani ali drugi romanski narodi, namreč: di ali de, a, de. Razloček obojega sklanjanja se kaže v sledečem sostevku:

Rumunsko.

1. tatei, oče,
2. a tatei,
3. tatei,
4. tate,
5. o tate,
6. dela tatei.

Istrijsko vlaško.

1. Domnu,
2. de milost, dila te utrobe,
3. alu nostri dužnič,
4. pera nostre,
5. čače nostru,
6. de zvaka slabe.

Sklanjanja istrijskih Vlahov nisem vedil drugač sestaviti, kakor po molitvah, ki so jih „Novice“ prinesle v listu 87. tega leta; ako ni kaj prav, naj popravijo Istrijani blagovoljno *). Iz povedanega, mislim, da se pretehtovanje istrijskega vlaškega jezika ne kaže popolno prazno.

Hicinger.

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Pole v Istri 9. dec. Ko se je danes zjutraj ob 8. bližal vojaški parobrod „Elizabeta“ v družbi drugih 5 parobrodov tukajšni luki, so začeli grometi topovi iz terdnjav sozidanih v okolici Pole in na praznično okinčanih ladijah stoječi mornarji so pozdravljali prihod Nju Veličanstev z gromečim hurra-klicom. Na bregu ladijostaje, kjer ste imele Nju Veličanstvi iz parobroda na suho stopiti, je bil napravljen 80 sežnje v morje moleč most (Mollo), pokrit s šarenico in olepšan z brezštevilnimi zastavami in cveticami; na koncu mosta, na suhem, je bil slavivni obok tako umetno narejen, da je bilo misliti, da je sozidan iz živega kamnja. Od tod naprej je peljala zato okinčana cesta, enaka vertnemu sprehajališču, ravno v sredo arsenala, kjer je bila izdelana lepa kapelica, kjer so maševali poreški škof Peteani. Kapelici nasproti je bil krasen paviljon za Cesarja in Cesarico; na obeh stranéh, med kapelico so bile lože (loggie) za mnogoverstno gospôdo. Po doveršeni sv. maši je bilo slovesno blagoslovljenje temeljnega kamna novega arsenala, pri katerem so vnovič topovi pozdravljali slavni početek novega stana za avstrijsko mornarstvo, ki se od dné do dné bolj razširja in krepkejše prihaja. — Potem so šli presvitli Cesar obiskavat lepo novo kasarno in terdnjave; premila Cesarica pa, ktera si je s svojim angelskim obnašanjem pridobila vse serca, je šla peš mesto ogledavat; obiskala je tudi stari paganski tempelj August-a, kjer je shranjenih nekoliko starinskih kamnov in drugih stvari iz ne-

*) Gosp. Hicinger so tedaj gotovo veseli bili novice iz Istre v naslednjem listu. Vred.

kdanjih časov, ko je Pola bilo še mesto kupčijsko in eno imenitnejših rimskega gospodarstva. Oni lepi časi so prešli, — al še boljši in lepši prišli bodo, ako Bog dá, in nam ohrani našega vladarja. Popoldne sta šla Cesar in Cesarica na oljkini otok (scoglio degli olivi), kjer se dela nova redna ladija, „Kaiser“ imenovana. Na višini otoka je sozidano poslopje za mornarske tvorila (Modellen-Saal), ki je bilo kaj lepo okinčano; soba je bila olepšana z zastavami in z orodjem vojakov in arsenalnih delavcev; na koncu sobe je bil dvoglavni orel umetno narejen; mnogoverstni napis in zlasti vodomet v sredi sobe, narejen iz vertil in drugih puškinih razdelkov, te je silil k zavzetju. Da je povsod mnogo ljudi od vseh krajev Istre tukaj bilo in se veselilo viditi svojega Cara in Carico, mi ni treba omeniti; naj lepše pa so se obnašali in Nju Veličanstvoma dopadli potomci Serbov iz vasi Peroj blizu Dinjana. Zvečer je bilo razsvetljeno mesto in staro gledališče (arena); v gledališču dnevno razsvetljenemu so nocoj igrali diletanti (oficirji) in so se tako dobro vedli, da sta Cesar in Cesarica ostala do konca igre. Opolnoči sta se vernila spet v Benetke nazaj.

Kuk.

Iz Zagreba. Poslednji „Gospod. list“ pod nadpisom „Vino u Hrvatskoj i Slavonii“ z iskreno besedo opominja svoje rojake, naj se zedinijo vsi v edini namen, da se pribavi horvaškemu vinu ime in prodaja po velikem tergu sveta, in da v dosego tega namena najbode tergovina z vinom národna stvar in izvor bogatstva za narod. Kako pa naj bi se to počelo, je odbor gospodarskega društva izvolil poseben odbor, kateri bo preudarjal osnovo tega započetja, in kadar bo ta gotova, se bo dala na znanje, in poklicali se bojo v posvèt domorodni gospodarji, vinorejci in tergovci, da bojo sklenili, kako bi se mogla ona misel v življenje vpeljati.

Iz Notrajskega 14. dec. D—n. Ni davnej kar je nekdo iz Loške okolice B—, ki rad na cesti v pivnico zahaja, živino pa brez živeža pred pivnico puša, domú gredé v neko oštarijo na R— že vinjen prišel, vole v voz vprežene pa zunaj pustil. Ker voznik ni vedil poti iz oštarije najti, jo voli sami proti domu potegnejo. Ker je pa tisti večer sneg poti pobelil, se tedaj cesta ni prav razločila, voli cesto zgrešijo, na stran zavozijo in zabredejo pri nekem mlinu na V— B— zgorej jezú v vodo. Ker se pa sami ne vejo in ne morejo pomagati in nobenega človeka na pomoč ni bilo, ostanejo čez noč v vodi; drugo jutro jih najdejo zmerznjene v vodi. — Naj bode ta dogodba v svarilo takim brezvestnim gospodarjem, ki na cestah v vsaki pivnici postajo, pijejo ali pa še kvartajo, svojo trudno živino pa zunaj pušajo v kakošnjem koli vremenu brez varha in brez klaje. Da bi take nemarneže saj nesreča drugih spametovala, da bi sami v nesrečo ne prišli, in tako sebi in svoji družini revšine ne nakopali! Da bi pa oštir, ki pijancu polič za poličem na mizo nosi, se tudi nekoliko zapušene živine spomnil! Pa kaj! ker se takih oštirjev malo najde. —

Iz Ljubljane. Ker z novim letom v vsem cesarstvu zadobi moč nova zakonska postava, razglašena s ces. patentom 8. okt. t. l., so tudi svetli knez in škof ljubljanski izvolili duhovno sodnijo v zakonskih (ženitbinih) zadevah, in sicer za predsednika te sodnije gosp. stolnega prošta dr. S. Ladinik-a, — za svetovavce: sledeče štiri korarje: gosp. J. Zavašnik-a, gosp. dr. J. Pogačar-ja, gosp. J. Pavšler-ja in gosp. J. Zupan-a, — za namestnika pa, ako bi kateri svetovavec zadržan bil: gosp. prof. dr. A. Čebašek-a; — za zagovornika zakona je izvoljen gosp. prof. dr. M. Leben, za njegovega namestnika pa gosp. prof. dr. L. Vončina, — za tajnika ali zapisovavca je izvoljen škofji kancelir gosp. K. Velkaverh. Sodivnica bo v škofji.

Novičar iz raznih krajev.

Ukaz c. k. ministerstva notrajnih oprav od 7. t. m., veljaven za vse cesarske dežele razun lombarško-benečanskega kraljestva in vojaške granice, veléva, da služni razpori med gospodarji in posli in med obertniki in fabrikanti in njih pomočniki, učenci in drugimi delavci, ako izvirajo iz služne razmere ali mezdne pogodbe (lona) in so na tožbo prišli še ob času službe ali do 30. dneva po izstopu iz službe, grejo pred politične gosposke; razpori po tem času pa spadajo v navadno obravnavo sodniške gosposke. — Po najvišjem sklepu od 12. p. m. je tudi služba ces. pomorskih zdravnikov in njih plača po novi posebni osnovi ustanovljena; najvišja letna plača je 2400 gold., najnižja 500 gold. razun drugih priklad za bivanje na morji ali na suhem, ki so različne po oficirski časti. — Na političnem polji je te dni precej velika suša; povsod le mnenja ali pripravljanja, malo pa gotovega. Tako, na priliko, se sliši, da so neki zadržki pariškega zbora se izcimili: kakošni pa in kje, nihče prav ne vé; — tako pripovedujejo angleški časniki, da v Sicilii se širi punt od dné do dné bolj in išče le središča, da bi se vzdignila velika prekucija na Napolitan-skem, — francozki pa terdijo, da je vseh prekucij konec, — tako pravijo eni, da zastran Neuenburga bojo zmagali Švajcarji, drugi, da pruska vlada; gotovo je zdaj le nek to, da ob novem letu bo začela porota svojo sodbo, in ko bojo puntarji obsojeni, potem še le jih bojo pomilo-stili. — Rusovska vlada je razposlala svojim poslancem pismo, v katerem razlaga, da ni kriva navskriž-misel zastran Kačjega otoka in Bolgrada, in ker želi, da bi avstrijska armada zapustila berž ko berž Moldavo in Valahijo, želi tudi, da bi se vlade hitro porazumile zastran Bolgrada. — Naj važniša novica je pa ta, da je angleška vlada vojsko napovedala perzijanski in že tudi vojsko začela v Azii zoper Perzijane, kateri so Afghanistom vzeli mesto Herat, na katerem je Angležem zato veliko ležeče, da ne ostane v oblasti Perzijanov, ker stoji na poti v Indijo, kjer imajo Angleži svoje dežele. Kaj pa s tem namerjajo Angleži? je dvomljivo, ker je nek rusovska vlada obljubila Perzijanom 50.000 vojakov na pomoč, ako bi utegnili v stisko priti. — Ni tudi brez pomena, da ravno sedaj, ko se ima važni pariški zbor začeti, je prišel pruski kraljevič v Pariz. — Francozko ministerstvo za kmetijstvo — tako beremo v „Oest. Zeitsch. f. inn. Verw.“ — je vnovič pokazalo, da skuša na vso moč spodbosti kmetovavce k zmajraj večji pridnosti; dolečilo je vsako leto častne darila (premije) takim gospodarjem deliti, katerih kmetija je v lepem redu, in ki se skažejo, da so vpeljali najkoristniše poprave in zboljšave. Te darila pa niso kaka kaj bodi reč, ampak so obilo dnarja; vsako tako darilo znaša 5000 frankov, zraven pa dobí tako obdarovani gospodar še srebern kozarec, ki je tudi 3000 frankov vreden. Verh tega pa zamore tiste ljudi, ki služijo pri takem gospodarstvu, ki je častno premijo dobilo, in ki so s svojo pridnostjo pripomogli gospodarju k velikemu darilu, tudi doleteti darilo v dnarji in pa sreberna svetinja; zakaj ministerstvo bo dalo posebni sodnii, kateri je ta reč izročena, še 500 frankov in še več srebernih svetinj, naj jih po svojem spoznanji razdeli med pridne služabnike z velikim darilom počastnega gospodarja. Kdor pa želi tako čast doseči, se mora pri ministerstvu oglasiti; ono pošlje potem komisijo zvedenih mož, kateri preiščejo polje, živino, orodje in vso drugo natančno, in potem sklenejo: ali je to in uno gospodarstvo vredno častnega darila. Da se ta delitev daril po vsi deželi poredoma izpelje, je cela dežela v ta namen za leto 1857 razdeljena v 8 velikih kantonov, za leto 1858 pa se bo razdelila še v dva več, jih bo tedaj 10, kjer se bojo omenjene darila delile. Kaj ne, da je to lepa naprava?